

MINISTERSTVO SPRAVEDLNOSTI

Kancelář vládního zmocněnce pro zastupování České republiky
před Evropským soudem pro lidská práva

Zápis z kulatého stolu k přístupu romských a sociálně znevýhodněných dětí k předškolnímu vzdělávání konaného dne 11. června 2024

Výkon rozsudku *D.H. a ostatní proti České republice*

Dne 11. června 2024 od 14 do 17 hod se na Ministerstvu spravedlnosti konal kulatý stůl k tématu přístupu romských a sociálně znevýhodněných dětí k předškolnímu vzdělávání. Kulatý stůl uspořádala kancelář vládního zmocněnce („KVZ“) pro zastupování České republiky před Evropským soudem pro lidská práva („ESLP“) v rámci výkonu rozsudku ESLP *D.H. a ostatní proti České republice* ze dne 13. listopadu 2007 na vnitrostátní úrovni.

I. ZAHÁJENÍ

Zástupkyně KVZ a předsedkyně Výboru pro práva dítěte *EVA PETROVÁ* zahájila kulatý stůl uvítáním všech účastníků a představením role KVZ, kterou je zastupování státu před ESLP a dalšími mezinárodními lidskoprávními orgány ochrany lidských práv a koordinace výkonu rozhodnutí těchto orgánů vydaných proti České republice na vnitrostátní úrovni. Uvedla, že proti České republice je aktuálně vedeno řízení před Evropským výborem pro sociální práva ve věci kolektivní stížnosti *European Roma Rights Centre (ERRC) proti České republice*, č. 220/2022, v jehož rámci je namítáno porušení povinnosti dle čl. 16 Evropské sociální charty zajistit romským dětem a dětem se sociálním znevýhodněním finančně a fakticky dostupnou předškolní péči. Tématu předškolního vzdělávání se pak KVZ primárně věnuje v rámci koordinace výkonu rozsudku ESLP *D.H. a ostatní*, v němž byla Česká republika odsouzena za diskriminaci romských žáků v jejich přístupu ke vzdělání.

Zástupkyně KVZ *KATEŘINA RADOVÁ* blíže uvedla, že výkon rozsudku *D.H. a ostatní* podléhá tzv. zesílenému dohledu ze strany Výboru ministrů Rady Evropy. V jeho rámci Česká republika pravidelně předkládá zprávy o postupu ve výkonu rozsudku k jeho posouzení. Na základě posledního rozhodnutí z března 2024 Výbor ministrů vyzval státní orgány, aby do konce roku 2024 poskytly Výboru aktualizované informace o předškolním vzdělávání včetně analýzy důvodů nízké účasti romských dětí na předškolním vzdělávání a aby předložily plán opatření ke zlepšení dané situace. Uvedla, že cílem kulatého stolu je identifikovat bariéry, kterým romské a sociálně znevýhodněné děti spolu s jejich rodinami čelí v přístupu k předškolnímu vzdělávání a zahájit debatu nad návrhy opatření, které by jejich docházku do mateřských škol napříč ročníky systémově podpořily. Na základě této diskuze bude v blízké spolupráci s dotčenými ministerstvy a dalšími relevantními partnery připraven plán opatření ke zlepšení současné situace, který bude v prosinci 2024 předložen Výboru ministrů Rady Evropy. V neposlední řadě představila podrobný program kulatého stolu a cíle jeho jednotlivých bloků.

II. AKTUÁLNÍ ZASTOUPENÍ ROMSKÝCH A SOCIÁLNĚ ZNEVÝHODNĚNÝCH DĚTÍ V PŘEDŠKOLNÍM VZDĚLÁVÁNÍ

Zástupkyně Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy („MŠMT“) *FRANTIŠKA TRANOVÁ* shrnula základní úpravu předškolního vzdělávání a představila dostupná data o zastoupení romských dětí v předškolním vzdělávání. Uvedla, že kvalifikované odhady o zastoupení romských dětí v předškolním vzdělávání jsou sbírány od roku 2017, a to v rámci výkonu rozsudku *D.H. a ostatní*, jakož i kvůli řízení o porušení unijního práva ze strany Evropské komise. Konkrétně je sbírán počet všech romských dětí v mateřské škole, kolik z nich je starších pěti let a kolik z nich má odklad povinné školní docházky. Za

limity těchto dat označila náročnou kontrolu správnosti reportovaných dat; dále že jsou tyto údaje poskytovány na úroveň RED_IZO (tj. resortní identifikátor právnických osob, pod kterým je škola nebo školské zařízení uvedeno v rejstříku škol), kdy může vícero mateřských škol v různých částech města spadat pod jedno ředitelství; absence informací o jejich zastoupení v rámci individuálního vzdělávání a absence informací o jejich zastoupení v jiných formách předškolní péče jako jsou dětské skupiny, které nespádají pod MŠMT. Ke konkrétnímu počtu uvedla, že podíl romských dětí v mateřských školách se dlouhodobě pohybuje kolem 1,9–2 %, což představuje kolem 7 tis. romských dětí. V základních školách přitom romští žáci představují kolem 3,6 %. Z toho lze vyvodit, že skoro jedna polovina romských dětí z předškolního vzdělávání vypadává. Opačný trend lze vyčíst z údajů o zastoupení romských dětí v přípravných třídách, kde jejich podíl činí přibližně 22 %. Z dostupných dat o věkovém složení romských dětí na v mateřských školách dále vyplývá, že v mateřských školách chybí zvláště děti mladší pěti let. O zastoupení dětí se sociálním znevýhodněním na mateřských školách MŠMT data nemá. Možné sledování přiznávané speciální vzdělávací potřeby („SVP“) z důvodu odlišných kulturních a životních podmínek není v rámci mateřských škol hojně využíván a nelze dané údaje proto brát jako vypovídající. Z dat o kapacitě a naplněnosti mateřských škol dále vyplývá, že tam, kde je naplněnost mateřských škol větší, je podíl romských dětí menší. Z toho lze vyvozovat, že zde romské děti čelí větším bariérám na vstupu. Nicméně v lokalitách, kde je větší koncentrace romské populace, je v mateřských školách volná kapacita. Otázky, které si na základě dostupných dat MŠMT klade, jsou následující: 1) Jaké jsou hlavní bariéry pro účast romských dětí ve věku 3-4 roky a jaké jsou nástroje pro jejich překonávání? 2) Jaká je pro romské děti role přípravných tříd? Jaká je pro romské děti role individuálního vzdělávání? A jaká je skutečná docházka romských, ale nejenom romských dětí, do mateřských škol? V neposlední řadě zástupkyně MŠMT představila opatření, která již v současné chvíli MŠMT přijalo pro podporu docházky romských a sociálně znevýhodněných dětí do mateřských škol. Mezi tato opatření patří osvobození od úplaty za docházku do mateřské školy, pokud zákonný zástupce dítěte pobírá příspěvek na dítě. S účinností od 1. září 2024 dojde tedy k rozšíření skupiny rodin, které budou od poplatku osvobozeny. V různých fázích plánování je rovněž zavedení indexovaného financování škol dle míry sociálního vzdělávání. Rovněž je vedena meziresortní debata o systémovém odpuštění stravného, a to i v rámci mateřských škol. MŠMT si je vědomo, že v rámci výkonu rozsudku *D.H. a ostatní* je nutné do konce roku 2024 Výboru ministrů Rady Evropy předložit opatření pro oblast předškolního vzdělávání romských dětí. I v souvislosti s tím připravují na MŠMT několik návrhů výzkumných témat pro další zpracování.

Zástupce výzkumné společnosti PAQ Research KAREL GARGULÁK následně představil data, která dokládají, že předškolní vzdělávání funguje jako prevence vzdělávacího neúspěchu. Uvedl, že pro předškolní vzdělávání obecně jsou dostupná velmi omezená data. To nejdůležitější, a to je docházka, se nemapuje. Prezentované informace jsou tedy hlavně odvozeny od toho, co se děje ve vyšších stupních vzdělávání. Klíčovým faktorem, který stojí za tím, zda dítě ve vzdělávání uspěje, tedy zda chodí do školy a zda pokračuje dál na střední školu, je chudoba – chudoba spojená s bydlením, se sociálním vyloučením a s mírou exekucí. Na některých územích je nicméně míra vzdělávací neúspěšnosti vzhledem k sociálním podmínkám nižší. Zde se daří z různých důvodů chudobu překonávat. Mezi faktory, které souvisejí s nižší vzdělávací neúspěšností v těchto územích, je právě vyšší docházka dětí od 3-5 let do mateřských škol. Mezi další faktory patří např. míra financování škol ze strany státu a obcí, podíl škol s psychology či speciálními pedagogy. Co se týče hlavních důkazů o vlivu předškolního vzdělávání na vzdělávací úspěch a desegregaci, PAQ Research na datech romských a neromských domácností v České republice z Roma Survey 2011 zjistil, že dva roky docházky do mateřské školy zvyšují v průměru u znevýhodněných dětí odhadovanou pravděpodobnost zařazení do klasické základní školy oproti speciální zhruba o 10procentních bodů z 84 na 94 %. Pouhý jeden rok předškolního vzdělávání nemá přitom statistickou významnost, což odpovídá i zahraničním analýzám. Za nejdůležitější problém neoznačil nedostatek kapacity mateřských škol, ale spíše odstraňování prahovosti vzdělávání a tím zvyšování šance dětí na přijetí, a to skrze předškolní vzdělávání, které je bezplatné, v dojezdové vzdálenosti a kulturně inkluzivní. Pro podporu předškolního vzdělávání existují přitom i finanční argumenty. Z dat plyne, že dítě, které absolvuje intervenční program včasné péče v délce trvání alespoň dvou let, odvede za svůj

život o necelých 0,5 mil. Kč do veřejných rozpočtů více, než kdyby program neabsolvovalo. Jako oslí můstek dalším přednášejícím pak dodal, že předškolní vzdělávání může mít tento efekt jen, pokud je kvalitní.

III. PŘÍKLADY DOBRÉ PRAXE

Příklady dobré praxe na kulatém stole představily *JARMILA KARNOVSKÁ*, ředitelka Mateřské školy Špálová 32 v Ostravě, a *VLADIMÍRA PECHANOVÁ*, ředitelka Mateřské školy Obrnice v okrese Most. Ředitelky se v rámci svých prezentací zaměřily na popis překážek, kterým v praxi čelí, jakož i opatření a aktivity, které ve svých mateřských školách zavedly a díky kterým se jim daří romské a sociálně znevýhodněné děti do svých mateřských škol dostat a následně si je i udržet.

Ředitelka *JARMILA KARNOVSKÁ* uvedla, že po jejím příchodu na školu se nejprve zaměřila na zlepšení zařízení. Rovněž zjistila, že její klienti potřebují více než pouze postarat se o jejich děti. Prostředí mateřské školy začala vnímat jako komunitní místo, které nemá sloužit jen dětem, ale i jejím rodičům. Jejím cílem je posílení rodičovských kompetencí a motivace rodičů, aby své děti do mateřské školy dávali, neboť ve škole často nemají důvěru. Za tímto účelem založili rodičovský klub, který je určen jak pro děti, tak i rodiče a který se schází každý čtvrtek dopoledne. V jeho rámci rodiče pracují s přítomnou asistentkou na rozvoji vlastních kompetencí. Za nejdůležitější označila pozici terénního pracovníka, který navštěvuje dané rodiny a dělá screening, kde by mohli být adepti na zápis do mateřské školy, nebo zkoumá důvody absence. Mateřská škola si vede vlastní statistiky o docházce dětí, která se od roku 2011 vyšplhala na 80 %. Dále spolupracují s neziskovými organizacemi a hledají partnery, kteří by na svá bedra vzali administraci potřebných projektů. Díky zaměření na atraktivní vzdělávací nabídku, jako je vzdělávací program *Začít spolu*, *Dobrý začátek*, *Ekoskola* či metoda *Hejného* neztratili za 13 let ani děti z majoritní společnosti. Za hlavní překážky, které je nutné nadále překonávat, označila a) *nastavení financování stravování* – záleží na dobrovolnosti ředitelů; někteří ředitelé podmiňují proplácení obědů zřízením bankovního účtu, což může být taky překážka; b) *nastavení odpuštění úplaty za předškolní vzdělávání* – dobrý nástroj, který ale dopadá na samotné školy, neboť ty o dané peníze potřebné na obnovu a provoz přijdou; jejich škole to z vlastní vůle kompenzuje zřizovatel; c) *nesystémové zajištění asistenta* – jeho pozice je nejistá, závislá na projektech a administrativně náročná; d) *předsudky některých ředitelů*.

Ředitelka *VLADIMÍRA PECHANOVÁ* uvedla, že složení dětí v její mateřské škole je heterogenní. Využívají vzdělávací program *Školka plná pohody* a *Začít spolu*, který je orientovaný na dítě, učení v souvislostech, zaměřuje se na úzkou spolupráci s rodinou a na vytváření prostředí důvěry a bezpečného prostředí. Za velmi přínosné považuje zavedené poobědové aktivity, v jejichž rámci nabízejí dětem rozličné kroužky (*Bystré hlavičky*, *Šikovné ručičky*, *Digihrátky*, *Malí hudebníci*, *Menza* atd.). Spolu se zrušením spaní po obědě, tak motivovali rodiče, aby děti nechali ve školce déle. Jsou otevřenou školou a vítají i rodiče, kteří se chtějí dozvědět, jak to ve školce chodí. Aktivně spolupracují se základní školou pro zajištění hladkého přechodu dítěte z mateřské na základní školu. Zaměřují se na včasnou identifikaci dětí s potřebou podpory a vytváření plánu podpory. Uvedla, že mateřská škola je uprostřed vybydlené oblasti. Obec Obrnice má přibližně 2000 obyvatel a průměrná nezaměstnanost zde dosahuje 14,5 % a je zde i vysoký podíl obyvatelstva v exekuci. Věnuje se tedy i dětem z rodin, které nemají co jíst a nemají kde spát nebo bydlí v nevyhovujících podmínkách. Proto spolu s příspěvkovou organizací nabízejí komplexní podporu rodinám v oblasti sociálních dávek a vysvětlují důležitost předškolního vzdělávání. Mateřská škola má navázanou spolupráci s místním centrem sociálních služeb, fungující jako příspěvková organizace obce Obrnice. S nimi spolupracují na vyhledávání rodin a motivování rodin k docházce do mateřské školy, kdy je zde vysoká fluktuace rodin. Rovný přístup ke vzdělávání zajišťují dále tím, že aktivně spolupracují se zřizovatelem. Jsou domluveni, že úplatu za předškolní vzdělávání určuje jako ředitelka sama, a tu stanovila na 0,- Kč. I povinnost dojít si pro nějaký papír pro potvrzení o

přijímání dávek v hmotné nouzi může dle praxe být pro některé rodiny překážkou. Zároveň je to administrativně náročné. Jsou zároveň zapojeni do projektů, které umožňují hradit stravování. Byť se jim daná cesta daří, označila ji za administrativně a časově náročnou, což může některé ředitele odrazovat. Zároveň všechny aktivity školy, jako jsou výlety a jiné mimoškolní vzdělávací akce, jsou bezúplatné.

IV. IDENTIFIKACE BARIÉR V PŘÍSTUPU ROMSKÝCH A SOCIÁLNĚ ZNEVÝHODNĚNÝCH DĚTÍ K PŘEDŠKOLNÍMU VZDĚLÁVÁNÍ

Zástupce Platformy pro včasnou péči *PETR PABIAN* ve svém příspěvku představil základní bariéry, které dle dostupných dat a na základě zkušeností z terénu brání v přístup a účasti romských a sociálně znevýhodněných dětí v předškolním vzdělávání. Uvedl, že k překonání všech bariér existují nástroje. Co ale neexistuje, je systémové ukotvení těchto nástrojů, které by pomohly tyto bariéry překonávat plošně, a nejen namátkově, tam, kde se proto zasadí určití lidé.

Podkladový materiál s přehledem identifikovaných bariér, který byl na kulatém stole *PETREM PABIANEM* představen, za hlavní bariery označuje následující:

Bariéry na straně rodičů

- malá informovanost o termínech a podmínkách zápisu
 - elektronická forma může být dodatečnou bariérou
 - zápis v průběhu školního roku zcela na rozhodnutí ředitele – pokud přijde rodina v srpnu před začátkem školního roku, bývá již pozdě
- bydliště
 - při častých změnách bydliště omezená možnost zápisu v průběhu roku
 - bariéra při zápisu: trvalé bydliště jinde, než reálně žijí
- finanční bariéry
 - výdaje na pomůcky a vybavení, včetně extrémních požadavků (lůžkoviny) – přes nezákonnost požadování těchto výdajů a vydání metodiky MŠMT
 - úplata za MŠ – může být odpuštěna pouze na žádost
 - obědy
 - výdaje na školní činnosti: výlety, kulturní akce apod.
- zdravotní potvrzení
 - chybějící potvrzení od pediatra
 - chybějící očkování
- nedůvěra
 - negativní zkušenosti s institucemi většinové společnosti
 - zkušenost, že vzdělání nepomůže zajistit lepší životní příležitosti
- nízká zaměstnanost rodičů vede k nízké motivaci využít předškolní vzdělávání

Bariéry na straně mateřské školy a zřizovatele

- nedostatečné kapacity MŠ v některých místech: při přetlaku míst znevýhodněné děti častěji zůstávají mimo předškolní vzdělávání
- přetížení některých MŠ kvůli koncentraci znevýhodněných dětí
- individualizované vzdělávání: ne každá MŠ chce a umí vzdělávat všechny děti
 - odmítání dětí pro nepřipravenost (nemluví, mají pleny): častěji se týká dětí, které vyrůstají v méně podnětném prostředí
 - nedostatečná kapacita MŠ pro práci s rodiči, kteří mají omezené kapacity a kompetence
 - identifikace dětí: MŠ chybí nástroje na rozpoznání dětí se socioekonomickým znevýhodněním
- velmi nízká regulace individuálního vzdělávání v povinném předškolním roce

Bariéra na straně více aktérů

- podceňování významu rozvoje dítěte v raném dětství a předškolního vzdělávání ve srovnání se základním školstvím – rodiče, zřizovatelé, ministerstva, poskytovatelé služeb, aj.
- podceňování finanční i společenské návratnosti investic do předškolního vzdělávání – rodiče, zřizovatelé, ministerstva (včetně ministerstva financí)

III. DISKUZE NAD NÁVRHY OPATŘENÍ K ÚČINNÉ PODPOŘE PRO ZAPOJENÍ ROMSKÝCH A SOCIÁLNĚ ZNEVÝHODNĚNÝCH RODIN DO PŘEDŠKOLNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ

Zmocněnkyně vlády pro lidská práva *KLÁRA ŠIMÁČKOVÁ LAURENČÍKOVÁ* poděkovala za příklady dobré praxe, které zde byly prezentovány a které dle ní ukazují, že tam, kde je dobrá vůle, tak i v současném nedokonalém systému se dá dělat dobrá práce. Poděkovala i za popsání identifikovaných bariér. Jako vhodný nástroj, jak informovat rodiče o zápisech do mateřských škol a dostupné podpory, kterou mohou využít, označila zavedení povinnosti úřadů práce informovat potřebné rodiny o jejich právech, neboť to je místo, kde již dnes dochází ke kontaktu mezi rodičem a systémem. Poukázala na nutné zajištění kapacit pro sledování docházky dětí do mateřských škol. Zmínila přitom praxi z Velké Británie, kde absenci dítěte v mateřské škole řeší intervencí ze strany školy, která aktivně zjišťuje důvod absence dítěte a zajišťuje následně i jeho doprovod. Za vhodné označila zavedení systému evidence mapování docházky a nastavení postupu pro mateřské a základní školy, co dělat, když dítě do školy nedochází. Co se týče finančních bariér, poukázala na nutnost systémového nastavení finanční podpory s cílem, aby obědy ve škole, kroužky či školy v přírodě nebyly nadále pouze pro děti rodičů, kteří na to mají, nebo pro ty, které mají štěstí na osvětleného a aktivního ředitele, který si o potřebnou podporu požádá. Současný systém dle jejího názoru nezajišťuje v tomto ohledu dostatečně rovný přístup ke vzdělávání těmto dětem. Uvedla rovněž, že si váží přítomnosti vrchního ředitele Policara z Ministerstva zdravotnictví. Z oblasti zdravotnictví poukázala na dobrou skandinávskou praxi, kdy školy a školky mají sdíleného zdravotního pracovníka, který doprovází děti do zdravotnických zařízení, jejichž rodiče k obstarání této návštěvy nemají kompetence nebo kapacitu. Obdobné řešení by považovala za vhodné zavést i v České republice, kde aktuálně k tomu pedagogové a jiní pracovníci nemají pravomoci či kompetence. Uvedená témata uvedla za vhodná pro další diskuzi. Zároveň projevila zájem o pokračování

ve spolupráci na tomto tématu a vytvoření společného materiálu meziresortního charakteru, který by tato opatření obsahoval.

Zástupce Rady vlády pro záležitosti romské menšiny *MARIAN DANCOS* navázal na slova zmocněnkyně a poukázal na dle jeho názoru jeden z největších problémů přispívající k nerovnosti, což je nastavení úhrady obědů dětem ve vyloučených lokalitách. Sdílel, že v praxi na oběd pro chudé děti nedosáhnou všechny chudé děti, a to ani v rámci jedné rodiny, kvůli různorodému nastavení podmínek programů, ze kterých lze čerpat. Program určený pouze pro romské děti, ale i pouze pro děti z chudých rodin může dle něj navíc vytvářet další nesnášenlivost ze strany těch, kteří na tyto programy nedosáhnou. Má přitom připraven návrh, jak by daná podpora mohla být nastavena, aby nepůsobila stigmatizačně.

K tomu vládní zmocněnkyně pro lidská práva *KLÁRA ŠIMÁČKOVÁ LAURENČIKOVÁ* uvedla, že i dle jejího názoru má v první fázi být kritérium pro úhradu obědů sociální potřebnost a ne etnicita, aby na to dosáhly všechny potřebné děti.

Zástupce organizace RomanoNet a Rady vlády pro záležitosti romské menšiny *MICHAL MIKO* uvedl, že by bylo vhodné připravovaná opatření k podpoře předškolního vzdělávání promítnout i do Strategie romské integrace, která v současnosti podléhá revizi. K tomu zástupkyně KVZ *KATEŘINA RADOVÁ* poděkovala za podnět a uvedla, že po vytvoření opatření pro podporu předškolní péče se zasadí o jejich promítnutí do všech relevantních strategií včetně Strategie romské integrace.

Zástupkyně Úřadu vlády a tajemnice Výboru pro práva dítěte *DIANA ŠMÍDOVÁ* ke konkrétním návrhům, které by mohly být zařazeny mezi opatření, uvedla možnost vytvoření verze KIT karty, což je nástroj pro identifikaci ohroženého dítěte, pro potřeby romských dětí. Dále uvedla návrh na vytvoření pilotního projektu zaměřeného na proškolení praktických lékařů, kteří jsou v kontaktu s rodinami a mohli by být dalším vhodným vstupním bodem pro identifikaci potřeb či informování o podpoře.

Ředitel odboru řízení regionálního školství na MŠMT *JAN MUŠUTA* nejprve obecně k příkladům dobré praxe uvedl, že stát může jednak podpořit kapacitu škol k poskytování potřebné podpory a, zadruhé, odstraňovat ty bariéry na vstupu. To se z části povedlo rozšířením okruhu osob, u kterých se odpouští školovné. Zároveň probíhá intenzivní debata s Ministerstvem práce a sociálních věcí („MPSV“) o nastavení plošného hrazení obědů, kdy současnou úpravu označil za administrativně náročnou a nevyhovující. Dodal ale, že bude záležet na politickém rozhodnutí. Za slabá místa označil přijímání dětí do mateřských škol v průběhu školního roku a návaznost nároku na přijetí do spádové mateřské školy na trvalé bydliště. Úpravu přijímání v průběhu roku si přitom představit dokáže. Upravit podmínku trvalého pobytu bude dle něho složitější, ale i zde lze uvažovat o rozšíření podmínek přijetí o faktické bydliště. V těchto oblastech by proto chtěli formulovat návrhy změn. Obecně je skeptický k tomu, že pouhými změnami legislativy se docílí zvýšení docházky. Legislativně lze ale uvažovat o zavedení povinnosti zřizovatele zajistit docházku do mateřských škol pro určitou skupinu obyvatel. Dále za legitimní téma k diskuzi pro změnu legislativy označil podmínku očkování pro vstup do mateřské školy. Těmito tématy se plánují zabývat podrobněji. Za důležitější ale považuje zaměřit se na case management a intervenovat z pozice MŠMT v lokalitách s vyšším zastoupením romských a sociálně znevýhodněných žáků a snažit se posunout danou lokalitu dále dle jejich aktuální situace, dosavadního přístupu k danému tématu a potřeb. MŠMT má již vytipované jednotky lokalit, ve kterých začne intervenovat od září 2024. Zaměří se přitom na zřizovatele.

Ředitelka *VLADIMÍRA PECHANOVÁ* k podobě zápisů uvedla, že zápisy do předškolního vzdělávání probíhají od 2. do 16. května. Každé dítě, které přijde později, proto není automaticky přijaté. Nicméně lze *de lege* přijímat děti i v průběhu roku v rámci správního řízení. Následně záleží na diskreci ředitele, jeho ochotě či kapacitě.

Zástupce MŠMT *JAN MUŠUTA* sdělil, že je možné uvažovat o zúžení prostoru ředitelům pro možnost odmítnutí přihlášku z formálních důvodů, například prodloužením doby zápisu, ale podotknul, že

v praxi může docházet i nadále k nezákonným nepřijetím. V těchto případech je pak nutné se bránit individuálně.

Zástupce Awen Amenca *MIROSLAV KLEMPAR* k zápisům dětí nejprve poukázal na data, která ukazují navýšení přihlášených romských dětí do mateřských škol v době covidu, kdy zápisy byly prováděny elektronicky. Zároveň ve světle znění kolektivní stížnosti podané organizací *ERRC proti České republice* před Evropským výborem pro sociální práva považuje za problém, že stát neřeší samotnou diskriminaci dětí v jejich přístupu do mateřských škol a nepostihuje ředitele, kteří jim v tom brání. K problémové praxi nedochází v segregovaných školách, ale v těch, kde žádné romské děti nejsou. Za důležitou označil i práci s rodiči.

K tomu zástupkyně KVZ *KATEŘINA RADOVÁ* uvedla, že v případech, kdy dochází k diskriminaci, je to otázka i romských organizací, aby podporovaly litigaci v individuálních případech.

Zástupce RomanoNet a Rady vlády pro romské záležitosti *MICHAL MIKO* považuje za vhodné, aby se v boji s diskriminací v jednotlivých případech postupovalo více systémově a tento postup byl podpořen například ze strany kanceláře veřejného ochránce práv („KVOP“). Za vhodné by považoval například kampaně v romských komunitách k rozšíření informací, na koho se v případech diskriminace mohou obracet. Samotné neziskové organizace k tomu nemají prostředky.

Zástupkyně KVOP *LUCIE OBROVSKÁ* sdělila, že KVOP se snaží vzdělávat, ale na osvětu v širším slova smyslu nemají kapacitu. KVOP se věnuje primárně připomínkování legislativních návrhů a řešení individuálních případů, ve kterých je namítána diskriminace. K poskytnutí asistence se ale o případech musí nejprve dozvědět. Účastníky vyzvala, aby ji informovali, pokud se o nějakých případech diskriminace dozvědí. K oblasti zdravotnictví uvedla, že v praxi dochází k tomu, že lékaři vyžadují administrativní poplatky za vystavení potvrzení, což je nezákonná praxe dopadající právě na sociálně znevýhodněné.

Vrchní ředitel pro legislativu z Ministerstva zdravotnictví *RADEK POLICAR* k tématu nelegálních poplatků za doklad sdělil, že jsou to odbory zdravotnictví krajských úřadů, které mají na starosti kontrolní a sankční činnost. Mají ale omezené kapacity a lze očekávat jejich aktivitu jen v případě doručení podnětu. Vybírání administrativních poplatků je problém, který se snaží omezit i v připravované novele o zdravotních službách, ale samotný zákaz nutně nestačí. Co se týče podmínky očkování, lze si představit změnu v nastavení dané podmínky ne pro zápis, ale až pro samotnou docházku do mateřské školy. Jejím účelem je ochránit děti před nemocemi a motivovat rodiče, aby své děti nechali očkovat. Není si ale jistý, jaký problém by to způsobilo v praxi školám, které by měly zapsané děti, u kterých by nevěděly, jestli budou moci nastoupit. K možnosti předávání informací o předškolním vzdělávání rodičům ze strany lékařů poznamenal, že to je téma, na kterém jsou ochotni spolupracovat. Pokud by byl vytvořen návrh obsahu, který by měl být lékařům komunikován, rádi poskytnou součinnost při jeho šíření a školení lékařů v této oblasti. Lze uvažovat jak o lékařích pro děti a dorost, tak i o nemocničních lékařích. Myšlenku podporuje a navrhuje se k tomu dále setkat.

Zástupkyně MŠMT *PETRA MARTINOVSKÁ* zaprvé poznamenala, že mateřská škola nemůže poskytovat sociální služby, ale pokud bude nastaven koncept spolupráce se sociálními službami, tak to možné je. Projevila pochopení, že se v době covidu mohlo stát, že díky elektronickému zápisu se počet romských dětí zapsaných do mateřských škol navýšil. K možnosti uvolnění podmínky očkování uvedla, že je nutné uvažovat v podrobnostech a stanovit, zda by pro přijetí, resp. pro následnou docházku ředitelkám mateřských škol stačil doklad, že dítě bude očkováno dle stanoveného harmonogramu nebo by bylo vyžadováno potvrzení již o provedeném očkování.

Zástupkyně Úřadu vlády *DIANA ŠMÍDOVÁ* téma osvěty považuje za důležité. Informování rodičů skrze pediatra vítá. Pravidelné prohlídky u doktora jsou v 1,5 roce a ve 3 letech, což může být relativně pozdě. Za vhodné by považovala předávání informací rodičům již v porodnici. Úřad vlády by rozpracování tohoto tématu uvítal a je připraven dále spolupracovat.

Zástupkyně UNICEF *LUCIE PLEŠKOVÁ* považuje informovanost rodičů o jejich právech za zásadní, a to například skrze terénní pracovníky nebo zde zmiňované pediatry. Podotkla, že v minulosti se osvědčili romští asistenti. Připomněla, že KVOP v minulosti vytvořila materiál určený pro romské rodiče s popisem jejich práv týkajících se zápisu do mateřské školy a informacemi, kam se mohou obrátit, pokud se setkají s diskriminační praxí. Navrhla aktualizaci daného materiálu a nastavení postupu, jak ho účinně rozšířit, což dle jejího názoru lze dělat i komunitně skrze neziskové organizace. K tématu spádovosti mateřských škol a podmínky trvalého pobytu uvedla, že inspiraci pro řešení daného problému lze čerpat ze zahraniční praxe. Lze například legislativně nastavit přednostní přijímání dětí na základě určitých kritérií jako je sociální znevýhodnění nebo třeba nastavit povinnost mít pro dané děti vyhrazené jedno až dvě místa, která by jim mohla být poskytnuta, kdyby se přihlásily v průběhu roku.

Zástupkyně KVOP *LUCIE OBROVSKÁ* poděkovala za připomenutí vzniklých letáků, které bude dále distribuovat. Ptá se, zda by bylo účelné, kdyby analyzovala důvody, pro které ředitelé mateřských škol nepřijímají děti.

Zástupce Platformy pro včasnou péči *PETR PABIAN* podotknul, že konkrétní návrhy opatření bude možné poslat i písemně. Za Platformu pro včasnou péči avizoval, že mají připravený konkrétní návrh k úpravě podmínky trvalého pobytu jakož i k podmínce očkování a tematicky by se posunul dál.

Zástupce PAQ Research *KAREL GARGULÁK* považuje za důležité, aby se zavedl účinný monitoring docházky dětí do mateřských škol. Stát by měl dále účinněji a asertivněji po školách a zřizovatelích vyžadovat určování a vykazování jejich kapacit i s případnou hrozbou požadavku na přijetí určitého počtu dětí. Z hlediska regulace považuje za klíčové systémově uchopit stravování a hrazení obědů, pro které je spousta ekonomických argumentů a dat, které mohou s PAQ Research poskytnout a ukázat, jak moc to zvyšuje docházku a vzdělávací úspěch dětí. Z hlediska zmíněné důvěry uvedl, že je možné ze strany státu odstranit řadu formalit na vstupu, za klíčové ale považuje využití mateřských škol a místních kapacit sociálních služeb pro navázání kontaktu a získání důvěry rodičů pro zapsání dítěte do mateřské školy.

Zástupkyně Národního pedagogického institutu *ANDREA CIBULKOVÁ* považuje za dobré zvyšovat informovanost rodičů skrze pediatry nebo neziskové organizace. Větší zodpovědnost za informovanost by ale dala samotnému zřizovateli mateřských škol. Ten by měl vědět, kolik má dětí ve svém regionu a informační povinnost by měla být dána primárně jemu.

Zástupce Pedagogické fakulty UK a Národního pedagogického institutu *ZBYNĚK NĚMEC* shrnul, že zde panuje shoda na tom, co je potřeba – je potřeba překročit rámec školy, využít sociální práce, pracovat s rodinami a posílit jejich informovanost. Cíl zavedení a podpora terénní sociální práce je dobrý cíl, je ale nutné určit, kdo to bude v praxi dělat. Ideální a nejvíc účinné by přitom bylo plošné nastavení. Ze stran přítomných ředitelů zazněly skvělé příklady spolupráce s neziskovými organizacemi a sociálními službami, které v mnoha lokalitách fungují, ale v některých lokalitách ne, protože tamní sociální služby mají velmi omezené kapacity či absentují zcela. Pomoc neziskových organizací rovněž není plošná. Za vhodné by považoval plošné ukotvení této činnosti, které by dle jeho názoru mělo směřovat ze strany školství, protože školství je ta oblast, která pokrývá celý stát. Zbývá otázka, kdo by se tomu na školách měl věnovat – asistent pedagoga nebo sociální pedagog. Zároveň je potřeba dané pozice školám jednak zařídit a, zadruhé, zaplatit, a to ideálně plošně, a ne z projektu, aby dané pozice byly stabilní. Následně je nutné ředitelům sdělit, že tyto pozice mohou za tímto účelem využít a že mají chodit do rodin. Jelikož opakovaně zaznívalo, že školkovné, jakož i jeho odpouštění, které může v očích ostatních vytvářet pocit nespravedlnosti, představuje bariéru k předškolnímu vzdělávání, vnesl dále otázku, proč je vůbec poplatek za předškolní vzdělávání vyžadován, pakliže ho považujeme za tolik potřebné. Žádný poplatek přitom nevyžadujeme u všech dalších stupňů vzdělávání. Dal proto ke zvážení, zda školkovné nezrušit úplně. Uvedl, že v rámci vlastní rešerše zjistil, že do předškolního vzdělávání chodí přes 300 tis. dětí; z toho cca 231 000 platí školné; výše školkovného je různá v rozmezí od 250 do 800 Kč za měsíc; při průměru 500 Kč za měsíc vychází daná částka na 1,1 mld. Na základě

zprávy České školní inspekce se na celé předškolní vzdělávání vydává 35 mld. Kč ročně. V případě plošného odpuštění školkovného by se jednalo tedy o 3 % rozpočtu, které jdou nyní na předškolní vzdělávání. Plošné odpuštění obědů by pak stát vycházelo na 3,6 mld ročně. Dohromady 4,7 mld navíc, což představuje pouze 13% procentní nárůst výdajů na předškolního vzdělávání. K tomu podotknul, že pro dohnání průměru OECD by se přitom mělo do školství dávat o 39 mld více. Daná investice by mohla odstranit velké bariéry. Přitom by to bylo stále minimální zvýšení výdajů, které by měly být na školství vydávány.

Zástupkyně Národního pedagogického institutu *HANA SPLAVCOVÁ* nesouhlasí s tím, že by se mělo tvrdě postupovat vůči mateřským školám, které obchází pravidla nebo nechtějí třeba v průběhu roku přijímat děti. Dané situace nepovažuje za časté. Upozornila, že pro přijímání dětí v průběhu školního roku existuje ve školském zákoně výjimka z maximálního počtu dětí ve třídě, která směřuje právě na případy nově příchozích dětí. Zřizovatelé ale danou výjimku zneužívají a nutí mateřské školy, aby ji využívaly pro navýšení kapacity již v okamžiku zápisu. To následně brání v přijímání nově příchozích dětí v průběhu školního roku. Ve vztahu k otázce, kdo by měl sociální práci v rámci předškolního vzdělávání vykonávat by považovala za vhodnou pozici sociálního pedagoga, kterou zákon o pedagogických zatím ještě vůbec nevyužívá. Zároveň ale v mateřských školách nejsou normované ani další pozice jako je psycholog nebo speciální pedagog, které se nyní sice chystají pro základní školy, ale opět se nepřipravují pro školy mateřské. Úplatu za předškolní vzdělávání rovněž považuje za nevyvážené opatření, pokud je cílem do něho přivést co nejvíce dětí. Ve vztahu ke stravování sdílela obavu ze snižování kvality stravování v mateřských školách, jelikož zřizovatelé z důvodu úspor uplatňují model škol bez vlastní kuchyně, přičemž již zde mají děti nabývat zdravé stravovací návyky do dalších let. Při zavádění změn by proto dbala na zamezení tohoto negativního trendu.

Zástupkyně MPSV *MARTA MIKLUŠÁKOVÁ* uvedla, že se s důležitostí tématu předškolního vzdělávání ztotožňuje. Téma dopadu chudoby na vzdělávání je pro MPSV významný. Nástroji, kterými ho MPSV řeší je, Strategie sociálního začleňování, kde je samostatná kapitola vzdělávání, v jejímž rámci MPSV úzce spolupracuje s MŠMT na třech tematických okruzích. Jedním z nich je podpora včasné péče v rámci „předškolkovského“ věku. V něm nyní otevírají téma dětských klubů nebo skupin, které by ale byly primárně zaměřeny na dítě a uvažují nad vhodnými parametry, aby daná služba byla dostupná. Dalším tématem je zmiňovaný institut sociálního pedagoga, kde zatím nebyla podpora ze strany Ministerstva financí. V neposlední řadě se baví o úhradě stravování a jejím systémovém nastavení, přičemž jsou ve shodě na tom, že by se nemělo stravné platit formou dávky, ale skrze rozpočet na vzdělávání.

Zástupce MŠMT *JAN MUŠUTA* souhlasil s tím, co zaznělo ze strany MPSV ve vztahu k aktuálním pracím na zavedení sociálního pedagoga a na systémové úhradě stravování. K důvodům zavedené úplaty za stravování uvedl, že historicky byly mateřské školy brány jako odlehčovací služba, za kterou se má platit a tomu odpovídala kritéria pro přijetí a nastavení poplatku, kterou si následně mohli pracující rodiče odečíst z daní, což dopadalo negativně na ty sociálně slabší. To se ale nyní podařilo změnit, kdy je potřebným poplatek odpouštěn. Za palčivější problém považuje personální podporu mateřských škol. Vzhledem k jejich velikostem se normování určitých pozic ve vztahu k nim nastavuje složitě a je nutné hledat vhodné cesty. Za vhodné přitom nepovažuje slučování škol, ale sdílení určitých pozic. MŠMT si každopádně uvědomuje důležitost nastavení podpůrných pozic i ve vztahu k mateřským školám a pracuje na možném řešení.

Zástupce Rady vlády pro romské záležitosti *MARIAN DANCSE* navázal na diskuzi k tématu sociálního pedagoga, jehož kvalifikaci již má hodně lidí, byť jeho pozice není zákonem ukotvena. Jeho roli by spatřoval v roli mediátora mezi školou, zřizovatelem a rodinou, a to primárně ve vyloučených lokalitách, kde dlouhodobě chybí. Zavedení sociálního pedagoga, alespoň na částečný úvazek, ve vztahu k přibližně 700 vyloučeným lokalitám v České republice, by nemuselo být velkým zásahem do státního rozpočtu. Jeho zavedení přímo ve školských zařízeních ve vyloučených lokalitách by považoval za ideální.

Zástupce Agentury pro sociální začleňování spadající pod Ministerstvo pro místní rozvoj *PETR NEČINA* by příště rád otevřel téma role zřizovatele v předškolním vzdělávání. Zřizovatel má v ruce řadu věcí, které může ve vztahu k probíraným tématům realizovat. Činnosti jako osvěta, nastavování spádových obvodů či propojování služeb, jsou činnosti, které zřizovatel dělat může, ale nemusí. K bližšímu prozkoumání navrhuje tedy právě otázku, jak přimět zřizovatele, aby dané věci dělali. Zmínil u toho příklad dobré praxe z Prahy 7, která zaměstnává sociální pedagogy v základních školách, kteří jsou zároveň zaměstnaní na místním úřadu v odboru sociálních služeb, čímž propojuje vzdělávání a sociální služby. Dostupné programy a podpory podpůrných pozic jsou roztříštěné, odbory sociálních služeb jsou ale všude. Otázkou tedy je, jak samosprávné celky přimět k tomu, aby dané věci dělaly.

III. ZÁVĚR

Zástupkyně KVZ *KATEŘINA RADOVÁ* na závěr kulatého stolu poděkovala všem přítomným za účast a vyzvala je k zaslání případných dalších podnětů a návrhů konkrétních opatření, které na kulatém stole nestihli zmínit. Předeslala, že z jednání bude zápis. Na jeho základě a na základě dalších zasláných podnětů bude následně vytvořen podklad s cíli a možnými návrhy opatření k podpoře docházky romských a sociálně znevýhodněných dětí do předškolního vzdělávání. Ten bude dále komunikován relevantním ministerstvům a příp. dalším partnerům k vyjádření. Výstupy ze strany ministerstev s návrhy konkrétních opatření budou následně diskutovány na dalším kulatém stole, který by měl být svolaný v průběhu října 2024.

V Praze dne 12. července 2024

Vypracovala: Mgr. Kateřina Radová